

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Sønderjydsk Maanedsskrift

Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland

ved Cl. Eskildsen og H. Lausten-Thomsen.

INDHOLD:

Hans Hejselbjerg-Paulsen: Leerskovslaget. —
Jens Lauritzen: For 100 Aar siden. — Axel Lange
og Chr. Seeberg: Nogle sønderjydske Planter, deres Navne
og deres Stilling i Folkloren. — A. Otterstrøm: Fugle-
livet ved Tønder. — Thomas Otto Achelis: Den
første Tobakspibe. — Samleren.

Nr. 8. — 1. FEBRUAR 1928. — 4. Aarg.

KJØBENHAVNS HANDELSBANK

KJØBENHAVN

ETABLERET 1873

Aktiekapital (fuldt indbetalt) . . . Kr. 50.000.000

Reservefond 30.421.765

FILIALER I:

AABENRAA - AARHUS - ESBJERG - GRAASTEN
HADERSLEV - HORSSENS - KALUNDBORG - ODENSE
RANDERS - RØNNE - SØNDERBORG - TOFTLUND
TØNDER - VIBORG - VARDE

Biler udlejes

altid pæne og under paalideligt

Førerskab.

Ogsaa over Grænsen.

H. Jensen Toft

Humlekærren, Tønder

Tel. 276.

Paa Ratebetaling sælges:

Dame- og Herrearmbaandsuhre

Stueuhre, Crammofoner,

rustfri Knive, Sølvplet o. s. v.

Forlang Tilbud.

Importlageret

St. Kongensg. 81, København K.

Sønderjydsk Maanedsskrift

Tønder

Postgiro Nr. 9816.

Abonnementspris fjerdingaarlig ved Posten Kr. 1,65, — i
Boghandelen eller frit tilsendt fra Seminarielærer Eskildsen
i Tønder Kr. 1,50.

Leerskovslaget.

En Undersøgelse angaaende Magnus den Godes Kamp i Aaret 1043.
Af Hans Hejselbjerg-Paulsen.

I Sprogforeningens Almanak 1901 skrev Nis H. Callesen en Fortælling: „Kong Magnus den Godes Sejr over Venderne“, i hvilken han henlægger Lyrskovslaget til Leerskov, Østerløgum Sogn, Sønder Rangstrup Herred.

Saaledes er han den første, som har gjort denne Opfattelse gældende, uden at han dog kommer med Beviser for sin Paastand. Nis Callesen havde en stor Del af sine Oplysninger fra sin Morfader, Præsten Peder Kier i Østerløgum, som har efterladt sig ca. 15 haandskrevne Bøger med Efterretninger fra den Egn. (Haandskrifterne er desværre ukendte for Offentligheden og utilgængelige). I eet af disse Bind meddeler Pastor Kier et Sagn om „det blodige Slag her paa Egnen mellem Vender og danske, i hvilken de sidste sejrede“.

Kier gør det ikke identisk med Lyrskovslaget, det er først hans Dattersøn, som forsøger paa det. Endelig kan nævnes, at i Dagbladet „Hejmdal“*) findes der en Artikel, hvor det ligeledes siges bevidst, at Lyrskovslaget har staaet ved Leerskov. Denne Opfattelse blev imidlertid imødegaaet af Aug. F. Schmidt, og siden den Tid, er der, — saa vidt jeg da ved — ikke bleven rørt ved Spørgsmaalet. Hvorvidt Pastor Kier og særlig Nis Callesen har haft Ret eller ej, vil jeg nu overlade til de sagkyndiges Dom.

Nogle hævdede, at det berømte Lyrskov Slag den 28. Sept. 1043 havde staaet paa Lejrskov Hede Nord for Kongeaaen nær Kolding; idet Snorre skriver „En er Magnus konungr lå vid Skatborgarà à Hlyrsbøg heidi, thà kom honum**). I Grundtvigs Oversættelse af Snorre hævdes saaledes, at Slaget stod paa Lejrskov Hede ved Kongeaaen. Hertil kom, at den store Gruppe af Kæmpehøje ved Lejrskov sattes i Forbindelse med Slaget og antoges at være de faldne Venders Grave; men da Worsaae efterviste, at Lejrskovhøjene indeholdt Grave fra Oldtiden, især fra Broncealderen, henlagde man saa uden videre Slaget til

*) Hejmdal 22. 4. 1925.

***) Heimskringla III, 46 (F. Jønsons Udg. 1893-1900).

Lyrskov ved Slesvig. Nu er der imidlertid udover selve Navnet ikke den Ting, som taler for det. Vil man indvende, at Adams Ord „— Et fortasse Magnus rex tunc a Nordmannia rediens Heidibam appulit. Qui mox, Danorum copiis undique collectis, egredientes a Dania paganos in campestribus Heidibae exceptit“*) — — tydeligt nævner Hedeby, saa kan man spørge: Har han nu ogsaa et nøjagtigt Kendskab til Forholdene? Hans første Sætning er i hvert Fald ikke rigtig. Selv kommer han først i den bremensiske Kirkes Tjeneste e. 30 Aar senere. Spørgsmaalet er, om hans lidt svævende Begreb „in campestribus Heidibae“ er fuldstændig identisk med Lyrskov Hede.

Tjodolf har „Ved Hedeby i Skodborgaaens Nærhed“. Et andet Vers, som lyder saaledes:

Minn vå sigr fyrir sunnan
snjallr Heidaby spjalli
nær fra ek skæru
Skotborgara gatna

(Tjodolf)

hjælper os heller ikke. Thi enten vi oversætter det til „Min Herre vandt Sejer sønden for Hedeby, jeg erfor, at en skarp Strid stod Syd for Hedeby nær ved Skodborgaa“ eller til „M. H. v. S. Syd for Skodborg Aa, jeg erfarede, at en haard Strid stod nær ved Hedeby“, saa ved vi jo kun, at Slagmarken skal søges — ja hvor??

Det kan kun faa os til at søge den Syd for Skodborg Aa og Nord for Hedeby. Knytlingasagaen fortæller i Kapit. 22, at Slaget stod Norden for Hedeby paa Lyrskov Hede ved Skodborgaa.

Disse Ord førte den norske Historiker P. A. Munch til at opstille den Teori, som tiltraadtes af mange, at Slaget begyndte ved Hedeby og endte ved Skodborgaa. Efter min Opfattelse har Hr. Aug. F. Schmidt skrinlagt den Tankegang ved sine højst interessante og værdifulde Undersøgelser over Farris-Skovenes Udstrækning.

Saa har vi kun Lyrskov ved Slesvig tilbage, hvor Slaget sikkert aldrig har staaet.

Valpladsen maa ligge midt i Slesvig, hvorfor det er nødvendigt, kommer jeg senere tilbage til.

Vi bør næppe regne videre med de Stedsangivelser, vi har i Kilderne. Dels fordi den ene modsiger den anden, dels fordi Fortællerne er Mænd udenfor det danske Omraade. Adams „in campestribus H.“ og Snorres „vid Skatborgara“ hjælper os i Virkeligheden kun paa Vildspor.

Skodborgaa ja, det Navn fører os tilsyneladende op til Kongeaaegnen. Snorre har vistnok sine Oplysninger fra Arnors Vers; men

*) Adam II, 75.

hans Ord „fyrir synnan à“ (Syd for Skodborgaa) hentyder til hele Landet Syd for Aaen. At søge Valpladsen ved Skodborgaa er derfor ogsaa forlængst opgivet. Men vi maa huske paa, at ligesom Hedeby, saaledes var ogsaa Skodborg et alment kendt Punkt dengang. Her var det Udkigs- eller Vagttaarn beliggende, som senere blev til Slottet Skodborghus, hvilket Hertug Henrik belejrede i 1368. Et saadant Punkt danner paa de Tider et fast *geografisk Punkt*, ligesom ogsaa den gamle Hovedplads Hedeby er kendt af alle. Betænker man saa, at det mellemliggende Land, fyldt med uvejsomme Skove og fattig paa Bebyggelse, som det var, er ukendt for de Meddelere, hvis Beretninger vi holder os til, saa er det baade forklarligt og forsvarligt, at saavel Skodborg som Hedeby nævnes.

Denne Mangel paa almen kendte sønderjydske Stednavne, som paa det Tidspunkt i høj Grad hindrer de daværende Fortællere i at stedfæste en Begivenhed, gør det ogsaa vanskeligt for os at sætte Fingeren paa Stedet og sige *her*. Under det svage Styre efter Knuds Død havde Venderne været en Plage for Danmark. Kampen imod dem blev ikke ført med Kraft, dog var det lykkedes Danskerne at dræbe en anset vendisk Fyrste ved Navn Ratibor, og for at hævne ham drog Venderne saa i 1043 ud paa et mægtigt Hævntog. Gennem Holsten var de i store Skarer rykket ind i Slesvig, og ved Høsttid i Aaret 1043 fik Magnus den Gode, som da opholdt sig i Jylland, Bud om Vendernes Hærgen i Grænselandet.

Baade Magnus d. G.'s Saga og Adam af Bremen meddeler overensstemmende, at de vilde hævne sig paa Magnus. Adam føjer til, at de var paa Vej mod Ribe for at ødelægge den, (kan ogsaa oversættes ved „de var naaede lige til Ribe, for at ødelægge den*). Saa hedder det i Sagaen: Kongen sendte straks Bud over hele Danevælde og stævnedes Tropper til sig; men selv drog han med de Folk, han havde samlet, imod Venderne, og han ilede i den Grad, saa han næsten hverken rastede ved Dag eller Nat, Grunden til dette Hastværk var, at Venderne anrettede den største Ødelæggelse i Sønderjylland.

Hærgende og plyndrende drager de mægtige Venderskarer langsomt op gennem Sønderjylland, idet de følger den eneste betydelige Oldtidsvej. Nord for det nuværende Røde-Kro bøjer „æ Potvej“ af efter Ribe, (yngre Navn for gml. Oldtidsvej), medens Adelvejen (senere Oksevejen) fortsætter over Immervad o. s. v. Lige inden Vejen deler sig, gaar den igennem det ældgamle men af Offentligheden endnu ukendte Befæstningsanlæg**) Genner-Leerskov-Rovbjærg. Venderne bøjer af mod Ribe og fortsætter op imod Farrisskoven. Mon de nu

*) Adam II, 75.

**) Antiqu. Ann. 1812 I, 323 ff.

er naaet helt til Ribe? Sandsynligvis ikke. Men da de erfarer, at Magnus er undervejs med sine Mænd, vender de om for at møde ham.

I hvert Fald er Venderne et Sted i Nordslesvig. Magnus iler ned mod Grænselandet, „idet han hverken raster ved Dag eller Nat“. Hans Svoger Ordulf eller Otto kom ham til Hjælp sydfra (hvilket stadfæster Adams Ord „ad Ripam vastandam progressi sunt“).

Det vilde imidlertid være højst mærkeligt, og tillige uklogt af Magnus, hvis han drog helt ned til Hedeby, da Venderne er langt fra Hedeby. Thi *de kan ikke være naaet til Omegnen af Ribe og tilbage igen til Hedeby, inden Magnus er kommen*, da han jo rykkede saa energisk frem, og han kan endnu mindre være naaet til Lyrskov ved Hedeby, inden de kun er kommen udenfor Byen. Tilmed ved vi bestemt, at Venderne kom Nord fra. De maa være et godt Stykke oppe i Nordslesvig, det maa Kong Magnus tage Konsekvenserne af og søge dem i Nordslesvig.

Ser vi paa Kortet, vil det ved første Øjekast synes naturligt, at han lejrer sig der, hvor den Vej, ad hvilken han kommer, møder Ribe Vejen, ad hvilken Venderne kommer. Dette Sted er tillige dobbelt heldigt for ham, da han netop her har et udmærket Terrain med et meget betydeligt Forsvarsanlæg at støtte sig til. Sporene af dette findes tydeligt den Dag i Dag, det gaar maaske helt nede fra Genner Bugt, i hvert Fald fra Leerskov Hede videre mod Vest op til Egnen Sydvest for Landsbyen Rovbjærg. Jeg kommer senere tilbage til det. Strategisk set har Magnus her det heldigste Sted til at levere Kampen paa. Her lejrer han sig saa, som Sagaen fortæller, „Aftenen før Mikkels Messe i Aaret 1043“. Den følgende Dag modtog han saa, som Adam skriver, „egredientes a Dania paganos“, de fra Danmark tilbagevendende Hedninger, „efter at Hæren havde ligget med Vaaben om Natten, thi Venderne var kommen i Nærheden af dem“ (Magnus den Godes Saga).

Oldtidsvejen fra Hedeby og videre mod Nord delte sig Nord for det nuværende Røde Kro, vel nok samme Sted, hvor Vejen den Dag i Dag deler sig. Netop her, hvor Ribe Vejen støder op til Oksevejen, er det, at Lyrskov Slaget efter min Mening har staaet.

Vi ved, at Magnus valgte Kamppladsen. Og at han netop har valgt den her, er meget naturligt, da han netop her har et saa udmærket Terrain. Hans forholdsvis svage Stridsmagt kunde han her sikre ved det Forsvarsanlæg, han havde i Ryggen, som var egnet til Forsvar mod Folk, der kom nordfra. Da dette Anlæg er ukendt, skal jeg lige skitsere dets Udstrækning og nuværende Udseende.

Hvorvidt det drejer sig om en af de sønderjydske Folkevolde (sml. Olmersdiget) eller ej, skal jeg lade være usagt; men saa meget er sikkert: Vi staa her overfor et overordentlig betydeligt og velud-

bygget Forsvarsanlæg. Museumsdirektør Lund mener, at det allerede begynder nede ved Genner Bugt („Gennerhoel“ og i Fortsættelse af det „Kollerdal“). Vest for har vi de store Mosestrækninger, som gaar under Navnet Rolands Mose. Disse endnu uvejsomme Strækninger har dengang været Værn nok. Langs Rolandsmoses Vestsida gaar en Glacialudløber, som særlig kan fremhæves fra et Punkt (53 m. o. H.) c. 700 m. Sydøst for Gaarden Gml. Leerskov gaaende i sydvestlig Retning ned mod Riesjarup By. Nøjagtig 1000 m. lige Syd for førnævnte Gaard, paa begge Sider af Vejen Leerskov-Risjarup fandtes indtil i Aaret 1912 en overordentlig velbevaret Vold med Grav foran, som gik fra Rolandsmose ned mod „Højmose“, hvilken sidste føromtalte Højdedrag skiller fra Rolandsmose. Volden var c. 200-300 m. i Udstrækning, og Sporene af den ses endnu, skønt man i 1912 jævnedes Volden. Hensigten med denne Vold er tydeligt den at afspærre Højdedraget. Denne Volds Fortsættelse ses tydeligst c. 1000 m. lige Syd for Byen Østerløgum ved Vejen Ø.-Andholm. Ned imod Engterrainet findes endnu den ene Egepæl ved Siden af den anden, og derfra gaar Volden videre mod Vest. Graven Nord for den er desværre fornylig bleven noget mishandlet, idet man har anlagt en Vej nede i den. Netop hvor Rise og Ø. Løgum Sogneskel er, gaar den over Oksevejen og fortsætter saa imod Vest ned mod Mose- og Engstrækningerne Syd for Rovbjærg, hvor den afsluttes ved en Tværvold.

Her har der paa hin Tid været et særdeles heldigt Sted for Magnus at kæmpe paa, som Venderne (for at faa Forbindelse sydpaa) nødvendigvis maatte igennem, og netop her, hvor det fra Ribevejen kommer ind paa Adelvejen, er det, at han „egredientes a Dania paganos exceptit“.

Knyttingsagaen giver en ret fyldestgørende Beskrivelse af Terrainet og af det Sted, hvor Lyrskovslaget stod. Og ikke een Ting passer paa Lyrskov ved Slesvig. Der er i flere Beretninger atter og atter Tale om en Aa, som blev farvet af Blod og fyldt med Lig, saa Soldaterne kunde vade eller rettere gaa tørskoede over. Henover Slagmarken snor sig den Dag i Dag „den røde Aa“ (Læg Mærke til Navnet). Aaen har været langt betydeligere paa hin Tid, da vi ved, at Vandstanden har været højere, og endogsaa meget højere. Det er den Aa, der er Tale om, naar det i et Vers hos Tjodolf hedder:

„ — Elven fyldtes
saa af Valen, at derover
Ulves Sværm for Bro den tjente.“

Et Vadested over den hedder „de dødes Vad“. (Ligene, som fyldte Aaen). Generalstabens Kort har Dybvad i Stedet for Dødvad, skønt det ikke har noget med dyb at gøre, snarere med det modsatte. Arnkiel

har *Døbvad**), idet han formoder, at de første Kristne er døbt der, Arnkiel forkaster ligeledes Kartografen Johan Meiers Form Duepwad.

I den førnævnte Rolands Mose findes et Sted, som kaldes Rolands Hul eller „Rolands Kæld“ (Brønd). Sagnet fortæller (optegnet ca. 1810) „en fornem Vender ved Navn Roland har nedstyrtet sig her efter at have tabt et Slag her paa Egnen“. En Variation lader ham køre vild i en Guldkaret, efter at Slaget er tabt(!) Kernen i Sagnet er let at finde, nemlig at en højtstaaende Vender har sat Livet til dér efter at have tabt et Slag. *Roland* er selvfølgelig kun en Forvanskning af det egentlige Navn. Nu har Sagaerne imidlertid en Mand, der nævnes som Vendernes Fører, nemlig Rettbus. Om dette Navn skriver P. A. Munch „Navnet Rettbus er i det hele taget mistænkeligt, det er snarere en Forvanskning af et vendisk Navn, og noget sandt kan ligge til Grund for Beretningen, særlig da Saxo omtaler ham som Anfører uden dog at nævne hans Navn“. Det ligger efter min Mening nært at antage, at Navnet Roland er en Forvanskning af det vendiske Navn, vi ikke kender; Sagnet her fra Leerskov-Egnen har altsaa bevaret Mindet om denne Begivenhed.

Det, der er sket her, er vel nok det, at Vendernes Anfører enten er druknet eller bleven nedhugget her, efter at Leerskov-Slaget var tabt for ham.

Dernæst skal nævnes det saakaldte „Kongens Hestestald“, beliggende omtrent ved det nuværende Damgaard. Her var — saaledes fortæller ligeledes et Sagn optegnet 1810 — Venderslaget saa blodigt, at Blodet løb Soldaterne i Skoene.**)

Selve de to nuværende Gaarde, som kaldes Leerskov, hidrører fra Landsbyen Leerskov, som gik til Grunde efter Krigen 1657-59. Naar den gamle Udgave af Trap meddeler, at den allerede er uddød paa en Familie nær i 1660, er det ikke helt rigtig. Det skete først omkring ved Aarhundredeskiftet. Byen nævnes i et Dokument fra 1479 som Leerskov. I Aabenraa Lens Jordebog fra 1535 kaldes det Lederschau. Paa samme Tidsrum kaldes Lyrskov ved Slesvig Luyersbugh (1445) og Luderschow (1532).

Paa Leerskovs Mark har der været ret hyppige Vaabenfund i Tidens Løb, af disse er kun et enkelt Jernspyd fra hin Tid tilbage, som foreløbig er deponeret i Haderslev Museum.

Som Kuriøsitet vil jeg lige nævne, at Fortællingen om Okserne, som Venderne drev mod Danskerne (som findes fortalt i Magnus d. G. Saga) her paa Leerskov-Egnen er bleven „lavet om“, saa Okserne er bleven til Bier. Sagnet er nu uddød; men heldigvis har en Pastor

*) Arnkiel I, 54: Dipwad.

***) Se: Jahrbücher f. d. Landeskunde X p. 30, hvor Sagnet genfortælles (Dänen- und Wendenschlacht bei Osterlügum).

Mejlandt i Østerløgum optegnet det omkring ved Aar 1750. Tillige synes det, at det er Magnus, som har anvendt hint Kneb og ikke Venderne.

— — —
Magnus den Godes Kamp paa Leerskov Hede fik en stor og afgørende Betydning i vor Historie, idet Venderne derved hindredes i at sætte sig fast i Grænselandet. Det vilde være af Interesse for os, om vi kunde enes om, hvor det har staaet. Magnusstenen staar i hvert Fald ikke det rette Sted. Vil de mere sagkyndige ikke acceptere min Teori om Leerskov-Slaget, ligger det i, at jeg ikke har været min Opgave voksen.

Mine Undersøgelser over Lyrskovslaget faar mig til at mene, at intet støtter Lyrskov. Udover selve Navnet, taler intet for, at det har staaet der. Ikke et eneste Marknavn, ikke en Overlevering minder os om det dérned. Selve Aaen, der nævnes saa ofte, findes ikke dernede.

Helt anderledes ved Leerskov. Hele to Sagn fortæller den Dag i Dag om en Kamp mellem Danske og Vender. Et er tilfældigvis bleven optegnet; men nu er det glemt hos Almuen.

For os Danske i Nutiden er Hovedsagen imidlertid, at der i vor Historie findes saa stor en Skikkelse som Magnus den Godes. Naar Thor Langes smukke Bøn, som han lod mejsle i Sten

— — Unde Gud din Heltesjæl
at se Danmarks Grænsepæl
atter rykket frem mod Syd

gik i Opfyldelse, da skyldes det ogsaa den Kong Magnus, hvem man gav Tilnavnet hin Gode.

For 100 Aar siden.

Af Lærer Jens Lauritzen i Hygum.

Af „Jens Lauritzens Bog om mærkelige Ting, som er passeret forhen og i min Tid til Efterretning for de Efterlevende“.

1828 begyndte med streng Vinter, men Foraaret blev dog nogenledes godt.

Den 12te April kom Bierne med Dræt.

Et godt Grøde-Aar af alle Slags.

Hele Hundedagene vare vaade med stor Vandflod i alle og noget efter. Meget Hø blev fordærvet, en stor Deel Hø blev bjerget i Sept., og meget blev staaende ubjerget. Efteraaret var ligeledes vaadt. Kornets Priis var 1 Td. Rug 2 Rd., Byg 4 Rd., Boghvede 1 Rdl, Havre 40 a 48 Sk., som har været Middelpriisen til Aarets Ende.

Dette Aar blev Hygum Kirke malet indvendig. Der kom tillige ny rødt Fløiel paa Alteret og Prædikestolen, og Klinkpungen.

Den 21de Juni var Kongen i Ribe. Han kom fra Varde. Der vare mange Æresporte og Herligheder i Ribe. Den Smukkeste var sønden Torvet, der over stod:

„Overalt, hvor Daner Kongen hviler,

„Hjertets Hylding ham imøde iler.“

Over Hr. Ramsings Dør stod, foruden mange Herligheder af Krandsr og Andet i Ribe:

„Sku, Konge! til vor Jubel ned;

Den tolke Dig vor Kjærlighed“.

Den 22de Juni reiste Hs. May. ad Kolding. Der var Omskift ved Lintrup Skidenkro. Ved Foldingbro var en Æresport med Overskrift:

F. R.

„Vater des Vaterlandes“

det er:

Fædrenelandets Fader.

En *Mand i Rusland* døde f. A. den 7de Sept. Han havde med 2 Koner avlet 87 *Børn*, nemlig: 48 Sønner og 39 Døttre. Han var gift i 34 Aar. 83 levede og fulgte deres Fader til Graven.

En Mand i Irland holdt den første Basel med sin atten Aars Kone, da han var 119 Aar gammel.

Nogle sønderjydske Planter, deres Navne og deres Stilling i Folkloren.

Af Axel Lange og Chr. Seeberg.

Carpinus betulus — Avnbøg. Almindeligvis ses den kun som en buskagtig Plante eller som et lille Træ, men bliver den ikke klippet eller stynet, kan den blive et endogsaa ret anseligt Træ. Da den taaler Beskæring og er tilbøjelig til at skyde ud fra gammelt Træ, anvendes den meget til Hegn og Hække om Haver og Parker. Veddet, som kaldes Hvidbøg, finder paa Grund af sin Hvidhed og Fasthed Anvendelse hos Snedkerne. Navnet Avnbøg er vel en gammel Oversættelse af det tyske Hainbuche, eller har da i al Fald paa en eller anden Maade, maaske gennem nogle nu glemte Led, Forbindelse med dette Navn. I England kaldes Træet Hornbeam, hentydende til dets haarde Ved, men ogsaa Navnet Horstbeech, som svarer til Hainbuche forefindes der. I Sønderjylland findes de dialektiske Former: Awnbøg og Åwnbøg; endvidere kaldes den i Sundeved Ebbærn. Dette sidste Navn er en Fejlhøring af

Ypern, hvilket Navn ogsaa er knyttet til *Ulmus*, der paa tysk hedder Ypern eller Efferbaum.

Conium maculatum — Skarntyde. Denne særdeles giftige Skærmplante, der ligeledes vokser langs levende Hegn, er allerede i det væsentlige omtalt under *Anthriscus*. Den har før i Tiden haft sin Plads i Medicinen, men paa Grund af sin Giftighed har den kun været anvendt til udvortes Brug. Efter Henrik Smids Urtebog 1556 er Plantens Udtræk særlig at anbefale Munke og Nonner, da den har den Egenskab, at gøre dem, der benytter den, kyske og sædelige. Saften og Destillatet, der anvendes til hede Svulster og til Sygdomme, mod hvilke andre Lægemidler ikke virker, tilbagedriver Heden og stiller Smerterne. For at forhindre, at Brysterne bliver store og haarde, lægges en i Salten vædet linned Klud over disse. Saften blev ogsaa benyttet som søvndyssende Mittel.

Crataegus — Hvidtjørn eller blot Tjørn. Vi har to Arter vildtvoksende Tjørn; nogle Botanikere vil endda hævde, at der kan skelnes mellem 3 eller 4 forskellige. Den, der almindeligvis plantes i Hegn og Hæk, er Engriflet Tjørn; den, der vokser hyppigst vild, er Almindelig Hvidtjørn. I Haverne dyrkes foruden selve Arterne forskellige rødblomstrede, enkelte og fyldte Former. Skønne er Tjørnene, baade naar de staar i Blomst i Juni Maaned, og naar de om Efteraaret staar klædt med de koralrøde Frugter, som lokker talrige Fugle hid for der at holde Maaltid. I ældre Tid kaldtes *Crataegus* Haugehorn, Hagehorn, Havtorn, Haftorn senere Hvidtorn og nu Hvidtjørn eller Tjørn. I Sønderjylland kendes Formerne: Hagtorn (Angel), Hawtwon (Angel), Hawtorn, Hawbærtvån, Hwidtworn, Tvoorn og Tvonn. Frugterne kaldes Tvonnbær og Mællbær, det sidste hentydende til de udpræget melede Frugter.

Fra Gramby kendes en morsom Leg, der bestaar i, at man om Foraaret viser hinanden et lille nyt Bladskud af Tjørnen, idet man siger: „Bittetryyn, Bittetryyn, no skyldo do mæ en Penning“. Har Vedkommende saa ogsaa et Skud, slipper han for Betalingen, ellers maa Penningen erlægges. Efter „det arnamagnæanske Haandskrift“ (en gammel Lægebog fra det 14de Aarhundrede) skal Bærrerne, der vokser paa Tjørn, stødes og blandes med Vin, og dette Destillat skal være et godt Mittel mod syge Lunger. Tjørnen kan blive meget gammel, og enkelte Steder i Landsdelen findes over hundredeaarige Eksemplarer af Arten. (Lilholt, Skrydstrup Sogn).

Frangula alnus — Tørstetræ. Denne Busk vokser især i de fugtigt beliggende Hegn, i Moser og fugtige Kratskove. Man kaldte den i gamle Dage *Alnus nigra baccifera*, d. v. s. den sorte bærbærende El. Foruden med El har man sammenlignet den med Hæg, hvad nogle af dens Folkenavne f. Eks. Hundehæg og Troldæg lærer os. Tørstetræ,

der i Landets forskellige Egne benævnes Tørst, Tyst, Trøsel, Trøst, Trystetræ, benyttes i Lægekunsten og i Tekniken. Dens modne, sorte Bær har afførende Virkning og det samme gælder dens indre Bark, paa tysk bærer den derfor det delikate Navn Scheiszbeere. Træet er haardt og anvendes til Skomagerpløkke, medens det brændt til Kul anses for den fineste Kulkvalitet til Krudtfabrikation. De unge Grene har paa langslyse Korkporer eller Korkspalter; uden Tvivl er det dette Forhold, som har givet Anledning til Navnet Spregner kendt fra flere ældre Værker og fra dialektisk Udtale i Sønderjylland og Angel som Sprægen, Spræn, Spreen, Spræken svarende til det tyske Sprockenholz, Sprickern o. m. fl. lignende Navne.

Humulus lupulus — Humle. Humlen har fra sit oprindelige Hjem sikkert ikke af sig selv fundet Indpas i vor Flora ad de naturlige Veje, som Planterne ellers følger, nemlig Spredning af Frøet ved Dyrenes eller Naturkræfternes Hjælp. Den er antagelig af østlig Oprindelse, og Linné ansaa det for sandsynligst, at den stammede fra Rusland, og at den først paa Folkevandringens Tid udbredtes til det vestlige Europa. Efter at den i meget udstrakt Grad er blevet dyrket her under vore Breddegrader, er den langsomt fra Haver og Humlegaarde vandret ud i Hegn og Skovbryn. Humlen er tvebo, d. v. s. at Hanblomsten findes paa en, Hunblomsten paa en anden Plante. Det er Hunblomsterne, samlede i de smaa koglelignende Blomsterstande „Humlekopperne“, som anvendes i Ølfabrikationen, og Anvendeligheden beror paa et aromatisk Bitterstof Lupulin, der findes i disse Hunblomsterstande. Hanplanten frembringer ikke noget brugeligt Produkt og kaldes derfor Goldhumle omformet til Guldhumle eller Gallhumle. Den dialektiske Udtale i Sønderjylland og Angel er gerne Hummel, Produktet kaldes her Hummelkopper.

Humlens hurtige, frodige og opadslyngende Vækst, den fremtrædende Forskel mellem de to Slags Blomster, og Bitterstoffets Anvendelse til Brygning har gjort, at Planten er bleven vel kendt i Folket. Den har da ogsaa faaet sin Plads i Blomstersproget, men undersøger vi dens Anvendelse her, faar vi illustreret, hvor liden indbyrdes Sammenhæng der er mellem de forskellige Betydninger, man giver Planterne, eller hvor utøjlet Blomstersprogforfatterens Fantasi kan være. Humlen skal nemlig i Følge forskellige Værker om Blomstersprog betyde: 1) Letsindighed, „den vækker kun Bitterhed i andres Sind, thi den er flanevorn“, 2) Sandhed, 3) Uretfærdighed, 4) Forudseenhed, 5) Alvor. 6) Den, der bærer en Krans af Humle, betegner hermed, at han er munter af Sind og kun kymrer sig lidet om Kærlighedssorger. Men siger man til nogen, at han bør bære en Humleranke, vil man dermed betegne, at han er mere letmundet, end han kan staa ved, thi den vilde Humle bærer flere Blomster end andre Planter og bringer dog ingen nyttig Frugt. Den sidste Symbolisering er

der dog saaledes nogen Mening i og den svarer nogenlunde til den første; men den har just ikke megen Forbindelse med de andre fire.

Ung Humle, brugt som Ingrediens i Maden, rensr Blodet og aabner Lever og Milt. Ved at koge Humle i Vin, faas en Drik, der er fortrinlig til at rense Legemet for skadelige Stoffer. Ligeledes skal Dampen og Røgen af Humle være et fortrinligt Middel mod besværlig Urinafsondring.

Humlens Dyrkning hos os skriver sig fra det 13. Aarhundrede, og noget senere omtales Humledyrkningen allerede i Lovene, da Humlen hørte til de Produkter, af hvilke der blev givet Tiende. 1490 udstedte det danske Rigsraad den Befaling, at hver Bonde skulde plante 6 Humlekuler hvert Aar eller give 6 Øre i Bøde. (Birgitte Møller: „Vilde Planter“). For blot 30 Aar siden var der adskillige Humlegaarde i Sønderjylland, nu er de vistnok alle forsvundet, og Humlen dyrkes nu hovedsagelig paa Fyn.

Lonicera periclymenum — Almindelig Gedeblad. Det er rimeligt og naturligt, at en saa iøjnefaldende, smuktblomstrende og velugtende slygende Busk, som Vild Kaprifolium, hvilket den ogsaa kaldes, der tillige er almindelig udbredt i Hegn og Krat, har faaet mange Navne hos Folket. Man har efter dens Voksemaade døbt den Kravlop, givet den forskellige Navneforbindelser med Vin saasom Vinranker og Vilde Druer, eller med vinde og binde i Formerne Vedvindel og Vedbende. Efter Voksemaaden i Tilknytning til de smukke Blomster forlenede man den med Betegnelserne: Skovlilie, Løbelilie og Løbe-rose, og man har efter de langstrakte Blomster, der sidder flere samlede benævnt den: Vor Herres Fingre, Fandens Fingre, Kopatter osv. Nogle Steder i Sønderjylland kaldes den: Jo længe jo beje svarende til tysk: Je länger je lieber, endvidere Skovranker (Als). Dernæst findes her en Række Navne byggede over det Forhold, at Blomsterne indeholder rigeligt med Honning, og at Børnene udsuger denne Saft. Af saadanne Navne skal anføres Sugepatter, Sugekrud (Angel), Sugblomm, Sug, Suger, Honningsuger og Honningsug. Disse Navne forekommer ikke i det øvrige Danmark eller dog kun sjældent.

Fuglelivet ved Tønder.

Af A. Otterstrøm.

I de store Oversvømmelser, som saa ofte dækker udstrakte Arealer fra Tønder til Vadehavet ved Højer, samles en Mængde Ænder og til Tider en Del Svaner, og de har hidtil, skønt stærkt beskudt af Erhvervsjægere, kunnet klare sig nogenlunde paa Grund af Lokaliteternes vanskelige Tilgængelighed. Som Følge af det store Afvandsingsarbejde, der nu skrider rask fremad, lukkes imidlertid Aaerne inde

mellem høje Diger, men særlig mellem Rudbøl Sø og Lægan Kro ved Landevejen fra Tønder til Avntoft vil Digerne faa saa stor indbyrdes Afstand, at der mellem dem bliver et stort, for største Delen lavvandet Areal, der med sin frugtbare Bund og rige Plantevækst vil kunne byde Ænder og Svaner megen Næring. Det vil selvfølgelig have Betydning, ogsaa for hele Egnens Bestand af rugende Ænder, om disse Arealer kunde fredes for al Jagt, saa meget mere som Ferskvandsænderne, naar de ikke finder Fred til at overnatte her, vil trække over til Fuglekøjerne paa Sild og Før, hvor de lider en forsmædelig Død, men en saadan Fredning vil dog kun faa begrænset Virkning, hvis ikke ogsaa de omgivende Diger fredes for al Skydning. Digerne er her ude de meste Steder, hvor der er Læ, og ved de gamle Havdiger skydes en Mængde Fugle, dels paa „Træk“, men særlig i Stormvejr, naar de søger Læ. Fra de Diger, som nu rejses langs Aaerne, vil det være langt lettere end nu, da Bredderne er lave og sumpede, ofte oversvømmede, at komme Svømmefuglene og større Vadefugle paa Skud, og selv om der ikke skydes ud over Vandet, vil Knaldene skræmme Fuglene bort.

Da nu Staten betaler de to Tredjedele af Omkostningerne ved Afvandingsarbejderne, maa den formentlig have Ret til at frede saavel Aa og Sø som ogsaa Digerne mod al Jagt, og da Digerne paa den vigtigste Strækning fra Rudbøl til Lægan bevogtes af Gendarmer, maatte der kunne gives disse Myndighed til at paagribe Overtrædere. For Egnen her nede, der har et ret ensformigt Præg, er det forholdsvis rige Liv af Vade- og Svømmefugle af stor Betydning.

Nattens dybe Stilhed brydes,
naar de vilde Svaner skrige,
hvem kan glemme Fugletrækket
over Rudbøl Sø og Dige.

(Lektor Egeberg).

Der bør gøres en Anstrengelse i Tide, for at den ejendommelige Skønhed, som Fuglelivet skænker Egnen her ved Tønder, ikke ødelægges ved hensynsløs Nedskydning.

Den første Tobakspibe.

Af Th. O. Achelis, Haderslev.

I Haderslev Raadstue mødte den 3. November 1666 selve Borgmester Hans Hestermann og angav, at han den 3 Oktober var gaaet hjem fra sin Datters Barnedaab og havde lagt sig til Hvile, men der var saa opstaaet en stor Larm foran hans Hus, han var staaet op, havde

aabnet Gadedøren og formanet at være rolig; Herman Barmeyer var saa, for at forhaane ham, falden ned i Knærne og havde raabt: „Monsieur, Monsieur Hestermann“, desuden havde han kastet Tobakspiben i Vejret med Ordene: „Das is vor Borgermeister Hestermann“.

Borgmesteren var fornærmet over Betegnelsen Monsieur, som Haderslev Bys Borgmester var han, ligesom Præsterne og Raadmændene en „Herr“, ikke en „Monsieur“. Der havde staaet tre Mænd foran Borgmesterens Hus hin Nat. Den første, Barmeyer kan intet huske, han har været fuldstændig fuld. Jacob Nissen angiver, at Borgmesterens Søn ud af Vinduet har skældt dem ud for „Hundesfutter“, har kastet en Bog ned fra Kamret og har banket paa deres Dør. Den tredie, Jens Baltzersøn bekræfter, at Sønnen har skældt dem alle tre ud.

Det er i dette Retsmøde i Aaret 1666, vi for første Gang hører noget om en Tobakspibe i Haderslevs Bys Protokoller; der findes jo kun Protokoller fra 1629-1639 og saa fra 1665, derfor er det ikke udelukket, at der i Aaringerne mellem 1640 og 1665 ogsaa har været Tale om Tobakspiber.

Allerede tre Aar tidligere nævnes blandt de Personer, som udvises af Borgmester, Raad og de deputerede Borgere i Aabenraa „Nis Tobaksverkäufer und sine frau in Kolstrup“ (11. Juli 1663). Nogle Maaneder senere findes for første Gang Tobakken nævnt i Haderslev Toldregister¹⁾. Harmen Tøns Kock fra Flensborg betaler en Skilling lybsk for en Kasse Tobak den 25. November 1663; den 21. April 1664 indføres to Kasser, 1667 to Gange en halv Kasse og i Aaret 1668 11¹/₂ Kasser.

At Tobakken er indført af de kejserlige Tropper i det Herrens Aar 1627-29, stadfæstes gennem en Accise-Forordning af Oberst Hermann Frenck, dat. Wilster, den 1. Januar 1629; deri forekommer nemlig²⁾: „Ein Pfund Tabak — 12 Schilling“.

Aabenraa By betalte 1667 300 Rigsdaler til Rentmesteren Jürgen Hollmer i Anledning af Alliancen mellem den danske Konge og den Gottorpske Hertug og det derpaa følgende Ægteskab; Rentmesteren havde sendt tre Rytter („Einspännér) til Byen, i tre Dage blev Penge indkasseret af Byens Borgere; desuden blev betalt i Vekselpenge, for Fortæring og Diskretion 5 Rigsdaler og 29 Skilling. Til Rytternes Tractament hørte „pipen wie tabak“ og Brændevin med „Sukker und Muscat“.

Paa Vejen til Slesvig, som den Gang førte over Toldsted og Oldemorstof, blev Rytterne angrebet af nogle Landevejsrøvere. En

¹⁾ Supplerer mine Meddelelser i Sønderjydske Maanedsskrift IV (1927) S. 45.

²⁾ I. Krebs „Aus dem Leben des kaiserlichen Feldmarschalls Grafen Melchior von Hatzfeldt (1910), S. 288.

af disse blev taget til Fange og bragt til Brundlund Slot. Der sad han i Lænker i 23 Dage. Portneren indsendte en Regning for hans Forplejning til Borgmester og Raad; den beløb sig til 5 Rigsdaler 36 Skilling; 12 Skilling regnede han om Dagen for Mad og Drikke, samt Tobak og Brændevin.

I det Herrens Aar 1667 fik altsaa endog Landevejsrøvere Tobak, den var ikke længere kun noget for fine Folk! Synderens Historie er ikke færdig dermed; den fører os videre til Kiel, til Gottorp, til Tønder og igen til Kiel.

Overfaldet var sket paa Herredets Grund. Derfor rejste Bysekretæren Claus til Kiel for at forhandle med Amtmanden. Synderen blev taget i Forhør — naturligvis med Tortur, og hans Tilstaaelse blev indsendt til Kancelliet paa Gottorp Slot. Dommen lød paa Kagstrygning og Galge.

Nu blev der sendt et Bud til Mestermanen Julius Beseler i Tønder. Fangen blev bragt i Stokken paa Raadhuset, og Dommen blev forelæst. Før han gik sin sidste Gang til Arnbjerg, fik han „ein quartier Wein“ fra Raadsvinkælderen. Om hans Død fortæller de gamle Protokoller intet, men den 14. Januar 1658 beregner Byraadssekretæren 5 Skilling for en Attestats, at Vognmanden Asmus Zimmermann havde bragt Liget „frey und sicher“ til Kiel til Universitetsmedici (Lægerne). Da Asmus Zimmermann ikke fik noget fra Byen, maa vi antage og haabe, at Universitetet i Kiel har betalt for hans Ulejlighed. Mester Julius Beseler tjente 12 Rigsdaler 24 Skilling ved sit Arbejde, at pine og hænge Synderen og tage ham ned.

Tragediens sidste Akt er Mestermanens og Rakkerknægtenes Hjemrejse til Tønder. Den blev besørget af Jens Winter i Aabenraa.

SAMPLEREN.

„Sønderjydske Maanedsskrift“ har af Direktionen for den grevelige Hjelmtjerne-Rosencronske Stiftelse faaet bevilget en Understøttelse af 300 Kr. til historiske Artikler i Maanedsskriftet.

Fanny. I Anledning af Artiklen i „Sønderj. Maanedsskr.“ for Dec. 1926 „En Prinsesse med Spaadoms-gaver“ af M. Møller beder jeg om at maatte fremsætte et Par Bemærkninger. Artiklen synes mig i høj

Grad at fortjene at være uangribelig, og hvad jeg har at bemærke, angaar kun Bagateller.

1.) Der staar i Artiklen (S. 88.), at Prinsesse Charlotte var 10 Aar ældre end Prins Christian. Det skulde være to Aar. Prinsessen var født 4. 12. 1784 og Prinsen 18. 9. 1786. Der staar iøvrigt udtrykkeligt i Biogr. Leksikon, at hun var to Aar ældre end han. Da Elskovsbarnet kom til Verden 31. 8. 1805, var altsaa den sandsynlige Fader endnu ikke fyldt 19 Aar.

2.) Der staaer (S. 81 og 82), at Barnet fik sin hele Opdragelse paa Tysk sammen med Amtmanden, Grev Blüchers Børn. Denne blev imidlertid i September 1808 forflyttet til Altona (S. 82) som Overpræsident (se Biogr. Leksikon under Blücher-Altona). Og da formodentlig hele Amtmandsfamilien allerede da er flyttet fra Aabenraa, var altsaa Barnet paa det Tidspunkt kun 3 Aar gammelt. Her mangler saaledes Oplysning om et muligt Mellemled.

Til den hele værdifulde lille Levnedstegning vilde jeg ellers blot bemærke, at det maa synes i alt Fald usædvanligt, at Barnets Døbenavn Franziska (Caroline Elise Enge) hele Tiden og saaledes ogsaa paa Gravstenen er bleven omdannet til Fanny. Men maaske lader sig derom nu intet videre oplyse.

Ihv. Amtsforv. Karsten Hansen,
Skærbæk

Overtro.

Naar man vil stille et Par Heste,
der løber løbsk, da skal man sige:
Himlen under eder,
Jorden over eder,
Herren bevare Folkene,
Fanden tager Hestene,
i Navnet Gud Fader, Søn og
Helligaand.

Dette skal siges, som der her staaer, med Himlen under eder og Jorden over eder, altsaa omvendt, som det er i Virkeligheden.

Karl Adersen, Lydersholm (D. F. S.)

En H-Remse. Her holder Herr Hans Holt. Hvad har Herr Hans Holt? Herr Hans Holt har hundrede hvide Heste. Hvad har Herr Hans Holts hundrede hvide Heste? Herr Hans Holts hundrede hvide Heste har hver hundrede hvide Heste-Hale-Haar. (38 Ord)

Johanne Diebold, Tønder.

En Kniplevis.

I en Hytte lav og stille
en fattig Kone sad.
Hun knipler paa sin Blonde,
den hun selv aldrig bar.

Da siden hendes Pigelil
sad med sit Kniplebræt,
hun ser til hendes Moder op
og spør: „Mor er du ikke træt?”

Jeg venter paa min Nadvergrød
med Sirup og med Øl.
Mor, Far er lige kommen hjem
med Bles og lille Føl.

Saa skal vi snart til Sengen gaa
og sove sødt og varmt.
Mor, du kan tro, at Far er rar,
for jeg sover i hans Arm.

Nu vil jeg hente Koen hjem,
og det skal gaa med Il.
Imens kan Far sig sætte ned
og faa et lille Hvil.

Saa er vi færdig for i Dag,
og alt er nu til Rette lagt,
en Bøn til Himlens Gud opsendt,
med ham har ogsaa vi en Pagt.“

Optegnet af en 68-aarig Knipleerske,
som har lært den af sin Moder.
Indsendt af Overlærer M. Møller,
Rødding.

Hvorledes Vandpesten kom til Landet.

Da jeg var Lærer i Bjergskov, fortalte Godsbestyrer Petersen paa Søgaard følgende:

Ved Søgaard ligger to Søer, den store Sø og den lille Sø. Kammerraad Heltzen ønskede at tørlægge den lille Sø, Han hayde hørt om en Vandplante, der bredte sig saa hurtigt og stoppede for Vandløbene og derved fremmede Landvindingen. Det var den kanadiske Vandpest, *Elodea canadensis*, ogsaa kaldt Vandstopperen. Godsbestyreren fik Ordre til at bestille Planten i en botanisk Have i Hannover. Planterne kom om Efteraaret og blev Vinteren

over lagt ned i et Mosehul i Kliplev Skov. Da man om Foraaret vilde udlægge dem, var de raadnet op. Kammerherren skrev spydigt: „Bestyrer Petersen er den eneste, der forstaar at udrydde Vandpesten“. Man fik saa en anden Sending, og den blev lagt ud. Da Søen var omtrent tør, ledede en god Ven Vandet fra Bjerndrup Møllestrøm ind i Søen, og Vandpesten har nu bredt sig langs med Bjerndrup Aa og derfra gennem hele Vidaaens Omraade. Hvor den nu findes der, stammer den fra de Planter, der blev sat ud i Søgaard Sø.

Lærer emer. E. C. Hansen, Tønder.

Bryggeri og Brændevinsbrænderi. Manden paa Vraagaard ved Burkal — Bunde Deussen — bekendtgør 1821, at han ved allerhøjeste Koncession har faaet Brygge- og Brænderirettigheden i Forpagtning for Livstid. Alle Tønderhus-Tjenere er derefter forpligtet til at købe deres Forbrug i Øl og Brændevin hos ham, ogsaa ved Barnedaab, Bryllupper og Begravelser. Kromændene Christian Hansen i Hostrup, Martin Nissen paa Solderup Mark, Peter Nielsen Wollbeck i Solderup skal ogsaa købe disse Drikkevarer hos Kromand Peter Jacobsen Petersen i Rørkær, hos hvem Bunde Deussen holder et Lager. Overtrædes Bryggeri- og Brænderiforbudet af nogen, maa han allerede første Gang betale 16 Rigsbankdaler i Bøde.

Sognepræst J. Hansen, Hostrup.

Storde, Kummerlev og Trælborg. Om Oprindelsen til Navnene Storde (Sto'e), Kummerlev og Trelborg, 3 Samlinger af Gaarde i Brede Sogn (den første bestaar kun af 2 Gaarde), fortælles følgende:

Paa en stor Herregaard var der en Dreng, som var livegen og havde det meget haardt. Engang da det

blev ham for meget, udbrød han: „Stor, Kummer, Træl!“ Da saa Herregaarden blev skilt, fik de tre „Byer“ Navne efter dette Udbrud.

Thomas Petersen, Brede.

En gammel Kærnevis.

Folkens lille, hører stille!
Moderen i Kærnen slaar.
Kommer gerne nu at kærne,
at man Smør til Brødet faar.
Hans og Kesten! Trine, Kjesten!
Kommer hid et Øjeblik
Tumler Eder, saa I sveder,
synger til, saa har det Skik.

Vil I haste! men I kaste
allerførst Jer Trøje af!
Ellers bliver ved al Iver
dog for svær den Kærnestav.
Hvo af Eder, som ej sveder,
er en dovn og slægen Krop,
han skal ikke faa at drikke
af vor Kærnemælk, den Slaap.

Ha, hvo skulde ej til fulde
tumle sig, som det sig bør!
Ingen drage sig tilbage,
se, nu haver vi snart Smør!
Smør som Sæbe, vil I stræbe
tro endnu en Times Tid,
skal I finde, at I vinde
Løn for velanvendte Flid.

Jens Jensen, København.
(fra Tombøl).

Dansk igen. I Brodersby ved Slien står en stor, gammel Eg omtrent midt i Byen ved en Dam. Sagnet går, at når denne Eg falder, skal Slesvig blive dansk igen.

M.

Tønder Amts Centraltrykkeri

Østergade 40

Indeh. P. Andresen

Telefon 141

Bog- og Akcidenstrykkeri
Formularlager - Bogbinderi

Ole Bole

Seminarielærer Cl. Eskildsens
nye A. B. C. og Oles første Læse-
bog er udkomne

og faas i

Hans Beck's Boghandel
Tønder.

Johs. Paulsen Schmidt's Boghandel, Tønder

Vestergade 67

Telefon 261

Stort Udvalg i Skønlitteratur, Fylde-
penne, Æskepost, billige franske
Raderinger og Lædervarer.

Hurtig

og præcis Besørgelse af alt indenfor Bog-, Kunst og Musik-Branchen
fra Indland og Udland.

I VESTSLESVIG

bør man læse

VESTKYSTEN.

Indmeld Dem i
«historisk Samfund for Sønderjylland»

Bil-

Traktor — Motor — Maskin

Smøre-

Olier

Fedt, Vognsmeørelse, Gear-
kasseolie og Drivremme

kun Ima Kvaliteter

CARL BORCH

Tønder

Telf. 44

V. J. LUND

Bogbinderi og
Protokolfabrik
TØNDER

Østergade 40

Over Gaarden

Alt Bogbinderarbejde
udføres hurtigt og solidt.

**LYS & KRAFT
RADIO**

VESTERGADE 17 TLF. 378

N. PICULELL

Piano-
bygger

**Forlang Tilbud fra
J. B. Jepsen, Tønder**

Pianoer, Hus-Orgler, Noder, Grammofoner